

İSRAİL-FƏLƏSTİN MÜNAQIŞƏSİ VƏ ABŞ-NİN ROLU: SİYASİ DƏSTƏK VƏ DİPLOMATİK TƏŞƏBBÜSLƏR

UOT 327;930.22

DOI:10.30546/3006-0346.2024.2.80.564

MƏLƏK CƏFƏRLİ

Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti,
Beynəlxalq münasibətlər ixtisası üzrə doktorant

E-mail: rzaeva.m15@gmail.com

Orcid id: 0000-0002-7232-8465

“Müqəddəs torpaq” iddiaları səbəbindən onilliklərdir ki, davam edən İsrail-Fələstin münaqişəsi son dövrlər yenidən kəskinləşərək aktual mövzulardan birinə çevrilmişdir. Yaxın Şərq regionu daim super dövlətlərin diqqət mərkəzində olmuşdur və İsrailin güclü tərəfdarı kimi Amerika Birləşmiş Ştatları münaqişənin ən əhəmiyyətli aktorlarındanındır. Ancaq buna baxmayaraq, ardıcıl Amerika administrasiyaları biri İsrail və digəri Fələstin olmaqla iki dövlətlə nəticələnəcək sülh prosesi üçün yol xəritələri təklif edib, ənənəvi olaraq iki tərəfin rəqabət aparıcı iddialarını uzlaşdıracaq diplomatik həll yolunu irəli sürməyə çalışıb.

Yaxın Şərqdə kök salmağa çalışan sionizm ərəb dünyasında yerləşmiş xarici hərbi-siyasi baza yaratmaq məqsədi daşıyan hərəkət olmuşdur ki, burada öncə İngiltərə, daha sonra ABŞ dəstəyi danılmazdır. Tarixi təkanı hələ Teodor Herzl tərəfindən 1896-cı ildə qoyulan “Yəhudi dövləti” əsəri olmuşdur ki, Avropada anti-semitizmdən xilas olmaq üçün yəhudilərə sığınacaq yaradılması ideyasını təbliğ edirdi. [7] Altı milyon yəhudinin öldürüldüyü İkinci Dünya müharibəsinin Holokostundan sonra miqrasiya sürətlənmiş və nəticədə yəhudilərin tarixi məskəni hesab olunan Fələstin torpaqlarında yəhudi və ərəb olmaqla iki dövlətin yaradılması qərarına BMT Baş Assambleyası tərəfindən səs verilmişdir. İsrail dövlətinin rəsmi şəkildə qurulmasından sonra, yəni 1948-ci ildə, ilk Ərəb-İsrail müharibəsi baş vermiş və onilliklər ərzində silahlı qarşıdurmalar, terror aktları şəklində müasir dövrə qədər davam edən münaqişəyə çevrilmişdir. [7]

1967-ci ildə baş verən “Altı günlük” müharibə isə İsrail dövlətinin Şərqi Qüdsü, İordan çayının qərb sahilini və Qəzzanı işğal etməsi ilə nəticələnmişdir. Baxmayaraq ki, ərəb dünyası güclü birlik olub baş verən prosesə sərt reaksiya vermiş, ancaq İsrailin Qərb tərəfdarları sayəsində qalibiyyəti ilə hesablaşmalı olmuşlar. Daha sonradan ABŞ prezidenti Cimmi Karterin təşəbbüsləri nəticəsində İsrail və Misir başçıları bir araya gəlmiş, 1978-ci ildə iki həftə davam edən danışıqlardan sonra Kemp Devid müqaviləsi imzalanmışdır ki, ilk dəfə olaraq ərəb

ölkəsi tərəfindən İsrail rəsmi dövlət kimi tanınmış və işğal etdiyi torpaqlar üzərində legitimliyi qəbul edilmişdir [3].

Buradan belə anlaşılır ki, yəhudi dövləti yarandığı ilk vaxtlardan etibarən ABŞ-İsrail münasibətləri yalnız diplomatik deyil, həm də hərbi-siyasi əlaqələri özündə əks etdirir. Heç təsadüfi deyil ki, ABŞ uzun müddətdir Yaxın Şərqi diqqət mərkəzində saxlayır və regionun əsas hərəkətverici qüvvəsi olan İsrail-Fələstin münaqişəsində əhəmiyyətli aktor kimi İsrail dövlətinə verdiyi dəstəklə balanslaşdırmaya, regional sabitliyin təmin olunmasına çalışır. Təbii ki, burada bir sıra strateji məqsədlər var. Bunlar, ardıcıl administrasiyalar tərəfindən Rusiya və İran təsirinin qarşısının alınması, İsrailin təhlükəsizliyinin qorunması, demokratiyanın təşviqi, enerji resurslarının təmin olunması, terrorizmlə mübarizə və s. ibarətdir.

Bu istiqamətdə müəyyən addımlar atılmışdır ki, onlardan biri də 1998-ci ildə Bill Klinton administrasiyasının İsrail və Fələstin arasında “iki dövlətli həll” prinsipi əsasında danışıqların yaradılmasına təşəbbüsü idi. Bu prinsip ardıcıl administrasiyaların öz həll təkliflərini irəli sürməyə şərait yaratmışdır ki, onlardan “Sülh üçün yol xəritəsi” (C.Buş), “Altı prinsip” (C.Kerri), “Rifah üçün sülh” (D.Tramp) planlarını qeyd etmək mütləqdir. Ancaq Tramp administrasiyası müəyyən edilmiş siyasətdən bir qədər uzaqlaşaraq, danışıqlarda ABŞ-ın “neytral” aktor rolunu pozmuş, müxtəlif məsələlərdə İsrailə dəstək verərək, 2020-ci ildə tarixə “İbrahim Sazişləri” adı ilə düşən BƏƏ və İsrail arasında əlaqələrin normallaşdırılmasına yönələn razılaşmaya vasitəçilik etmişdir. [7]

2023-cü il İsrail-Fələstin münaqişəsinin aktuallaşan yeni dövründə ABŞ-nin regiona döyüş təyyarələri, silahlar, hücum qrupları göndərməsi, eyni zamanda İsrail tərəfinə diplomatik-siyasi dəstək verməsi diqqəti Bayden administrasiyasının bu böhrandakı xarici siyasət mövqeyinə yönəltdi. Ötən ilin 7 oktyabr tarixində, “Əl-Əqsa Fırtınası” əməliyyatları başladıqdan qısa zaman sonra müharibəyə ən tez reaksiya verən dövlətlərdən biri ABŞ olmuşdur. Əslində, Fələstin-İsrail münaqişəsinin həllini çətinləşdirən ən əsas amillərdən biri də ABŞ

başda olmaqla digər aktorların münaqişəyə öz maraq prizmasından müdaxilə etməsidir. İsrail dövləti yarandıqdan qısa zaman sonra ABŞ hökuməti tərəfindən tanındığı nəzərə alınarsa, heç də təsadüfi deyil ki, ABŞ bu müharibədə Təl-Əvivə hərbi-diplomatik dəstək göstərəcəkdir. Konqres ABŞ büdcəsinin müzakirə etdikdən sonra İsrailə hər il verdiyi hərbi yardım paketini təsdiqlədi. Hərbi dəstəklə yanaşı diplomatik olaraq da İsrailin tərəfində olduğunu göstərmək məqsədilə dövlət katibi E.Blinken də bölgəyə göndərilmişdi. [5]

İsraildən əsir düşənlərin azad edilməsi məqsədilə ABŞ müharibənin əvvəllərində region dövlətləri ilə intensiv diplomatik fəaliyyət həyata keçirirdi və atəşkəsin elan olunması üçün heç bir şey göstərmirdi. Ancaq bir qədər sonra ABŞ humanitar reaksiyası çərçivəsində fələstinlilərin keçməsi üçün Qəzzadan Misirə dəhlizlərin açılması və İsraildən quru əməliyyatlarını təxirə salmasını tələb etdiyi qərarı onu göstərdi ki, Blinkenin İordaniya, İsrail və Fələstin də daxil olmaqla 7 region ölkəyə səfəri zamanı bağlı qapılar arxasında ərəb liderləri tərəfindən ciddi mesajlar alması bu dəyişikliyə səbəb olmuşdur. Eyni zamanda, Co Bayden və Mahmud Abbas (Fələstin prezidenti) arasında olan telefon danışıqları zamanı, bölgədə sülh və təhlükəsizliyin təmin olunmasının hər iki münaqişə tərəfinin öhdəliyi olduğu, beynəlxalq hüquqa riayət olunmasının gərəkli olduğu kimi məsələlər müzakirə olunmuşdur və bundan əlavə, Fələstin prezidenti, mülki şəxslərin məcburi köçünün əleyhinə olduğunu, Qəzzaya təcili humanitar yardım olunmasının vacibliyini vurğulamışdır.

Güclü yəhudi diasporasının təsiri və yuxarıda sadalanan səbəblər də daxil olmaqla ABŞ administrasiyası “Altı günlük” müharibədən bəri öz hərbi-diplomatik dəstəyi ilə daim İsrailin tərəfkeşi rolunda çıxış edib və regionda özünə strateji müttəfiq kimi görürək ölkənin güclənməsi və inkişafı üçün çalışıb. Bu məqsədlə, Yaxın Şərqdə münaqişənin həllinə yönəlmiş bütün proseslərdə iştirak edərək, Oslo razılaşmaları, Yaxın Şərq dördlüyü, Kemp-Devid danışıqları kimi mühüm siyasi-diplomatik təşəbbüslərdə fəal vasitəçi rol oynamışdır. C.Bayden administrasiyasından əvvəl, D.Tramp prezidentlik dövründə də ənənəvi siyasətdən kənara çıxaraq səfirliyini Qüds şəhərinə köçürərək İsrailin paytaxtı kimi tanımışdır.

Modern dünya reallığında, İsrailin tərəfdarı kimi açıq və sərt müdaxilə kimi ABŞ-nin yanaşmasını təkcə yəhudi yönümlü siyasət kimi deyil, maraqlar prizmasından Ukrayna yanaşması ilə birlikdə nəzərdən keçirmək məqsədəuyğun olardı. Təbiidir ki, keçən

əsrin 90-cı illərindən bəri, dünya dövlətləri, xüsusilə hegemon dövlətlər öz siyasi-iqtisadi güclərini birbaşa yox, dolaylı yol ilə - yəni digər münaqişələr üzərindən yarışdırırlar.

Beynəlxalq sferada özünə rəqib kimi gördüyü digər güclü dövlətlərə qarşı Amerika digər kiçik aktorları dəstəkləməklə qarşılıq verir. Bu, “dünya düzənini” qorumaq məqsədilə beynəlxalq arenanın oyunçularını balanslaşdırmaq siyasəti kimi qələmə verilir və təsadüfi deyildir ki, Bayden administrasiyası, Avropada Ukraynanı, Şərqi Asiyada Tayvanı, Yaxın Şərqdə İsraili müdafiə edilməli olan müttəfiq kimi görür. Bununla, ABŞ həm İsrail kimi kiçik aktorların təhlükəsizlik baxımından təhdidlərdən qoruyub, eyni zamanda rəqib aktorları cəsarətlənməyə imkan vermədən beynəlxalq nizamı “balanslaşdırır”.

ABŞ-nin böhrandakı mövqeyini şərtləndirən əsas amillərdən biri də İsrailin diplomatik cəhətdən təcrid olunmasının qarşısını almaq və zəifliyini aradan qaldırmaq məqsədilə hərbi-siyasi kömək göstərərək ərəb dövlətləri ilə arasında olan normallaşmanı təmin etməkdən ibarətdir. Ancaq İsrail tərəfini gücləndirərək dəstəkləmək “təhlükəsizlik dilemmasını” aktual edir ki, bu zaman digər aktorlar İsrailə qarşı gəlməyə çəkinsələr belə, getdikcə hərbi-siyasi cəhətdən güclənən bu dövlət cəsarətlənərək irəli gedə bilər ki, bunu İran və onun qüvvələrinə qarşı ədalətli olmayan cavab hücumlarını mümkün edir.

Belə vəziyyətdə, digər beynəlxalq aktorların da maraqlı olduğu və bir neçə cəbhənin açıldığı geniş bir münaqişəyə ABŞ icazə verməyəcək, çünki Bayden administrasiyası İsrail tərəfini dəstəkləsə belə, Yaxın Şərq münaqişəsində özünün iştirakını lüzumlu hesab etmir. ABŞ-nin İsraili dəstəkləməsi təbiidir ki, digər dövlətlərlə də onu qarşı-qarşıya qoyur. Bunlardan ən əsas İran tərəfinə nəzər yetirsək, bəyanatda bu dövlətə hücum olunmaması təqdirdə münaqişəyə heç bir müdaxilə edilməyəcəyini görmək mümkündür. Lakin, ikili standartlar yürüdən İran belə bəyanət verməsinə baxmayaraq, ona müttəfiq aktorlar vasitəsilə böhranı alovlandırma biləcəyi mesajını da ictimaiyyətə ötürür. Bundan əlavə, Yəməndə “Xusi” qruplaşması, İraqda Bədr təşkilatı, həmçinin Hizbullah ABŞ-nin münaqişəyə birbaşa müdaxiləsi şəraitində müharibəyə cəlb olunacaqlarını bəyan etmişlər [6].

İsrailin dilemma qarşısında qalmağının əsas səbəblərindən biri, münaqişəyə ani olaraq hərbi hazırlığının olmaması durumunda əməliyyata cəhd etməsidir, çünki dövlət həm də siyasi liderlik böhranının yaşandığı bir dövrdən keçir. Bu səbəbdən, quru əməliyyat

ları ilə bağlı Amerika rəsmiləri İsrailin hərbi-siyasi strategiyası olmadan başlamasının risklərinin çoxluğuna diqqət çəkmişdir. Çünki İsrailin Fələstinə qarşı qeyri-müəyyən strateji məqsədlərlə hücumlar təşkil etməsi, dəqiq əməliyyatlar tələb edən quru döyüşlərinə hərbi-kəşfiyyat və siyasi-diplomatik baxımından nə dərəcədə hazırlıqlı olub-olmamasını şübhə altında qoyur. ABŞ administrasiyasının İsrailə hərbi-diplomatik yardım göstərməsi, heç də Yaxın Şərq region münafişəsində maraqlı olması deyil, yəhudi tərəfini təhdidlərdən qorumaq, zəifliyini aradan qaldırmaq və digər maraqlı aktorların müharibəyə cəlb olunmadan vəziyyəti balanslaşdırmaq siyasəti olduğu məlum olur.

Ümumilikdə, Yaxın Şərq böhranında ABŞ mövqeyinin liderliyini saxlamaqda bir sıra problemlərlə üzləşir. İlk növbədə, İran Amerika üçün İsrail ilə bağlı xarici siyasət strategiyasında mərkəzi yer tutan, həm Yaxın Şərq, həm də onun hüdudlarından kənarda əsas təhlükə kimi çıxış edir. Hazırdakı Bayden administrasiyası Trampın kəskin çıxışlarından fərqli olaraq İran rəsmilərinin bəyanatlarına etimad göstərmə səviyyəsi və danışıqlara qayıtmaq baxımından seçilir. Digər tərəfdən, Çin sülh prosesində ABŞ-nin liderliyi qarşısında digər təhdiddir, çünki əsas strateji rəqib kimi beynəlxalq məsələlərdə Çinin rolu, xüsusilə sülh vasitəçisi kimi artmaqdadır. Bu, həmçinin, İsrail-Çin iqtisadi əməkdaşlığının artırılması mövqeyindən də diqqət kəsb edir ki, son illər ərzində İsrailin üçüncü ən böyük investoru kimi çıxış edən Çin idxalda dominant yerə sahibdir.

Xarici problemlərdən əlavə, ABŞ administrasiyası qarşısında daxili problemlər də dayanır ki, bunlardan da ən əsas partiyaların İsrail-Fələstin böhranı ilə bağlı fikir ayrılıqlarıdır. Bu da regionda sülh və təhlükəsizliyin qorunması ilə bağlı respublikaçılar və demokratlar arasında olan yanaşmaların qeyri-sabit siyasətlə nəticələnən fərqliliyindən irəli gəlir. Təbii ki, bu ABŞ-İsrail hərbi-diplomatik əməkdaşlığın sadıqlıqdan daha çox, müharibə zamanı qeyd-şərtsiz dəstək olub birbaşa və ya dolay yolla müdaxilə baxımından müzakirələrə səbəb olur.

B.Obamanın prezidentliyi dövründə Yaxın Şərq səfəri zamanı yaranan ziddiyyətləri partiyalararası fikir ayrılıqlarına misal göstərmək olar. Bu zaman, Fələstin xalqının öz müqəddəratını təyin edərək, milli dövlət yaratmaq hüququnu tanıyan B.Obama, İsrailin mübahisəli ərazilərdə (İordan çayının qərb sahili) yaşayış məntəqələrinin genişləndirməsini pisləmiş və bu münafişənin hər iki tərəfin maraqlarını nəzərə almaqla regional əməkdaşlığa nail olmaq üçün formül təklif etmişdir. Lakin bütün bu ziddiyyətlərə

baxmayaraq, Obamanın prezidentliyinin sonlarında iki ölkə arasında üçüncü anlaşma memorandumunun imzalanması, İsrailin yerini ABŞ-nin prioritet müttəfiqi kimi qoruyub saxlamışdır.

Bayden administrasiyası isə sələflərindən fərqli olaraq prezidentliyin ilk zamanlarında münafişə tərəfləri arasında vəziyyəti pisləşdirə biləcək addımlardan qaçmağa çalışmış və ənənəvi Yaxın Şərq siyasət prinsiplərinə sadıq olaraq, mübahisəli ərazilərdə məskunlaşmanın genişləndirilməsinin qəbul edilməzliyi, İsrailin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və ərəb ölkələri ilə regional əməkdaşlığa nail olunması siyasət kursunu bəyan edən çıxışlar etmişdir. İsrail-Fələstin münafişəsinin danışıqlar yolu ilə "iki dövlətli" həlli əsasında mümkünlüyü prinsipini qorumaq və hər iki tərəfin hüquqlarını müdafiə etmək mövqeyi baxımından 2022-ci ilin payız aylarında, eləcə də 2023-cü ildə keçirilən görüşlərdə həm prezident C.Bayden, həm də dövlət katibi E.Blinken tərəfindən vurğulanmışdır [2].

Qlobal miqyasda müxtəlif səviyyələrdə İsrail-Fələstin münafişəsi müəyyən risklər və imkanlar yaradır ki, bu da, öz növbəsində, ABŞ-nin daxili və xarici siyasətinə ikili şəkildə təsir edir. Nəzəriyyədə daxili və xarici siyasətin bir-birinə qarşılıqlı şəkildə təsir etdiyi, yəni xarici siyasətdə yol verilən səhvlər özünü daxili siyasətdə də büruzə verməsi prinsipi vardır [1]. Bu baxımdan, analiz etdikdə, ABŞ-da partiyalararası və partiyalardaxili mübarizəyə Qəzəzədə baş verən proseslər təsir göstərə bilər. Qeyd etmək olar ki, mötədil və sol partiyalar arasındakı parçalanma, həmçinin vəziyyəti pisləşən hakim demokrat partiyası bu baxımdan problemləri daha da çətinləşdirir və öz növbəsində 2024-cü il seçkilərinə mənfə təsirsiz ötürür. Çünki İsrailiyönlü mövqelərinə görə Bayden administrasiyası ərəb və müsəlman diasporasının dəstəyini itirə bilər. 2020-ci ildə yəhudi diasporasının üzvlərinin də böyük çoxluğunun Baydenə səs verdiyini nəzərə alsaq, administrasiyanın Yaxın Şərq siyasəti ilə uzlaşmayanların səs itkisini kompensasiya edə bilməyəcəyi qənaətinə gəlmək mümkündür [9]. İlk baxışdan respublikaçılar üçün vəziyyət müsbət fonda inkişaf etsə də, diqqətlə analiz edildikdə məlum olur ki, HƏMAS-ın hücumuna hazırlaşmadığına görə İsrail hökumətini tənqid edən və Hizbullahı "çox ağıllı" təşkilat adlandıran D.Trampın şərtləri həm Bayden administrasiyası, həm də İsrail hökuməti və Amerika yəhudilərinin tənqidinə səbəb olub. Eyni zamanda, respublikaçılar müxalifət partiyasının statusundan, həmçinin Nümayəndələr Palatasına nəzarətdən faydalanır.

Nəticə etibarilə, sözdə “ikilərəfli həll” yolunu dəstəklədiyini bəyan edən ABŞ rəsmiləri, praktik olaraq bu məsələ ilə bağlı fəaliyyət istiqamətində deyil və danışıqların baş tutması üçün doğru zaman olmadığını vurğulamışlar. Buna səbəb ərəb ölkələrinin Fələstin məsələsində əvvəlki qədər aktiv olmaması, xüsusilə, ərəb ölkələrinin İsrail ilə münasibətlərini yumşaldan “İbrahim razılaşmalarından” sonra sülh təşəbbüsləri öz mənasını itirmişdir. Bunun da bariz nümunəsi odur ki, Fələstinin tanınması ərəb ölkələrinin İsrail ilə normallaşma istiqamətindəki fəaliyyətində gündəmə gəlməmişdir və bu da “iki dövlətli həll” məsələsini ABŞ tərəfindən kənara qoyulmasına təkan olmuşdur. ABŞ-nin regionda daha rahat müdaxiləsinə şərait yaradan digər amil isə Rusiyanın Ukrayna müharibəsi ilə məşğul olduğu təqdirdə əvvəlki gücünü itirməsidir.

Son hadisələr onu göstərdi ki, Bayden administrasiyası “iki dövlətli həll” prinsipini gündəmə gətirərək sülhün bərqərar olması üçün vacib olduğu vurğulandı və bununla da bir daha aydın oldu ki, İsrail-Fələstin münaqişəsi tam həllini tapmayınca Yaxın Şərqdə daimi sülh və təhlükəsizlikdən söhbət gedə bilməz. İsrail dövlətinin təhlükəsizliyinin təmin olunması ABŞ üçün olduqca vacibdir, çünki bu Yaxın Şərq regionunda Amerikanın mövcudluğuna zəmanət verir. Bununla da, Yaxın Şərqlə əlaqədar ənənəvi siyasətin bərpası, İsrailin yeni koalisiya hökumətinin yaratdığı problemlərin və İran, Çin kimi aktorların yarada biləcəyi təhlükələrin aradan qaldırılması ABŞ üçün ən əsas vəzifələrdəndir. Danılmaz faktıdır ki, ABŞ-nin güclü strategiyası və dünyanın super güclərindən olması lazım gəldiyi təqdirdə Yaxın Şərq regionunda tərəflər arasında vasitəçi aktor rolunu oynamaq və rəqiblərinə qalib gəlmək iqtidarındadır.

Xüsusilə, “iki dövlətli həll” prinsipi ilə nizamlanma müəyyən töhfələr verə bilər. Ancaq regionda Misir, Türkiyə, Rusiya, Çin, İran kimi rəqib aktorların maraqlarının toqquşması, tərəflərarası razılaşmaya vasitəçilik etmək önündə maneələrlə qarşılaşdırsa da, müəyyən zaman sonra ABŞ vasitəçiyə olan ehtiyacdən mümkün qədər yararlanaraq vəziyyəti öz xeyrinə yönəldəcəkdir. Qlobal səviyyədə isə mənzərə Amerika üçün bir o qədər də ürəkəçən deyil, çünki Yaxın Şərqdə son dövr münaqişənin yenidən kəskinləşməsi ABŞ-ın “Asiyaya dönüşünü” ləngitməyə vadar edə, həm də onu Ukrayna hadisələrindən yayındıra bilər və administrasiya bütün dünyanı ABŞ-nin eyni vaxtda iki müharibə aparmağa qadir olduğuna inandırmağa çalışsa da, bu cür bəyanatlar o qədər də inandırıcı görünmür.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Abbasbəyli A., Nəcəfov E. *Beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsi*. Bakı, Mütərcim, 2007. - 208 səh.

2. Бреславцева А. *Политика Дж. Байдена по урегулированию ближневосточного конфликта: новые вызовы, старые проблемы*. 24.05.2023 [elektron resurs] URL: <https://www.imemo.ru/publications/policy-briefs/text/politika-dzh-baydena-po-uregulirovaniyu-blizhnevostochnogo-konflikta-novie-vizovi-starie-problemi>

3. Erden K. *1948'den Bugüne, Tarihi ve Siyasi Yönleri ile "İsrail-Filistin Sorunu"*. *Anlambilim MTÜ Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*. Yıl: 2023, Cilt: 3, Sayı: 1, ss.262-274.

4. Feierstein G., Rudman M., Ford R., Abercrombie-Winstanley G., Winer J. *Expert Views: US diplomacy and the Israel-Hamas war*. 25.10.2023. [elektron resurs] / URL: <https://www.mei.edu/publications/expert-views-us-diplomacy-and-israel-hamas-war>

5. Gezer G. *ABD bundan sonra İsrail-Filistin ihtilafının çözümünde bir rol oynayabilecek mi?* 16.10.2023 [elektron resurs] / URL: <https://www.indyturk.com/node/667441/t%C3%BCrki%C3%87yeden-sesler/abd-bundan-sonra-i%C3%87sra-il-filistin-ihtilaf%C4%B1n%C4%B1n-%C3%A7%C3%B6z%C3%BCm%C3%BCnde-bir-rol>

6. İlhan B. *İsrail-Filistin meselesinde ABD ne yapmaya çalışıyor?* 27.10.2023 [elektron resurs] / URL: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-israil-filistin-meselesinde-abd-ne-yapmaya-calisiyor/3029700>

7. Robinson K. *What Is U.S. Policy on the Israeli-Palestinian Conflict?* 12.07.2023 [elektron resurs] / URL: <https://www.cfr.org/background/what-us-policy-israeli-palestinian-conflict>

8. Usher B. *Israel Gaza: US in diplomatic dash to contain conflict*. 17.10.2023. [elektron resurs] / URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-67128900>

9. Юрк А. *“Ад и Израиль”: как США справляются с очередным обострением палестинско-израильского конфликта*. 3.11.2023 [elektron resurs] / URL: <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/ad-i-izrail-kak-ssha-spravlyayutsya-s-ocherednym-obostreniem-palestino-izraillsko-go-konflikta/>

XÜLASƏ

Tədqiqatda, 2023-cü il İsrail-Fələstin münaqişəsinin aktuallaşan yeni dövründə ABŞ-nin Yaxın Şərq regionundakı aktor kimi fəaliyyəti, siyasi strategi-

yası, diplomatik dəstəyi və həll təşəbbüsləri araşdırılmışdır. Ötən il 7 oktyabr tarixində, “Əl-Əqsa Fırtınası” əməliyyatları başladıqdan qısa zaman sonra müharibəyə ən tez reaksiya verən dövlətlərdən biri ABŞ olmuşdur. Əslində, Fələstin-İsrail münaqişəsinin həllini çətinləşdirən ən əsas amillərdən biri də ABŞ başda olmaqla digər aktorların öz maraq prizmasından məsələyə müdaxilə etməsidir. İsrail dövləti yarandıqdan qısa zaman sonra ABŞ hökuməti tərəfindən tanındığı nəzərə alınarsa, heç də təsadüfi deyil ki, ABŞ bu müharibədə Təl-Əvivə hərbi-diplomatik dəstək göstərəcəkdir. Son hadisələr onu göstərdi ki, ABŞ administrasiyası “iki dövlətli həll” prinsipini yenidən gündəmə gətirərək sülhün bərqərar olması üçün vacibliyi vurğulandı və bununla da bir daha aydın oldu ki, İsrail-Fələstin münaqişəsi tam həllini tapmayınca Yaxın Şərqdə daimi sülh və təhlükəsizlikdən söhbət gedə bilməz.

Açar sözlər: *ABŞ, İsrail-Fələstin münaqişəsi, Bayden administrasiyası, “iki dövlətli həll” prinsipi, Yaxın Şərq, təhlükəsizlik dilemması.*

Malak Jafarli
Azerbaijan University of Architecture and Construction, lecturer
rzaeva.m15@gmail.com

The Israeli-Palestinian conflict and the role of the United States: political support and diplomatic initiatives
SUMMARY

In this analytical study, the activities of the United States as an actor in the Middle East region, its political strategy, diplomatic support, and resolution initiatives were examined in the new era of the Israeli-Palestinian conflict in 2023. Shortly after the start of the "Al-Aqsa Storm" operations on October 7 of last year, one of the countries that reacted the fastest to the war was the United States. In fact, one of the main factors complicating the resolution of the Palestinian-Israeli conflict is the interference of other actors, including the United States, in the matter from the perspective of their own interests. Considering that the state of Israel was recognized by the US government shortly after its creation, it is no coincidence that the US will provide military and diplomatic support to Tel Aviv in this war. Recent events have shown that the US administration has re-introduced the principle of the "two-state solution" and emphasized its importance for the establishment of

peace, thus making it clear once again that there can be no talk of permanent peace and security in the Middle East unless the Israeli-Palestinian conflict is fully resolved.

Key words: *USA, Israeli-Palestinian conflict, Biden administration, “two-state solution” principle, Middle East, security dilemma.*

Малак Джафарли
Азербайджанский Университет
Архитектуры и Строительства,
преподаватель
rzaeva.m15@gmail.com

Израильно-палестинский конфликт и роль США: политическая поддержка и дипломатические инициативы
РЕЗЮМЕ

В исследовании рассматривалась деятельность США в ближневосточном регионе, политическая стратегия, дипломатическая поддержка и инициативы по урегулированию в новую эпоху израильско-палестинского конфликта в 2023 году. 7 октября прошлого года, вскоре после начала операции «Буря Аль-Аксы», одной из стран, которая быстрее всех отреагировала на войну, были США. Фактически, одним из основных факторов, осложняющих разрешение палестино-израильского конфликта, является вмешательство других государств, в том числе США, с точки зрения собственных интересов. Учитывая, что государство Израиль было признано правительством США вскоре после его создания, неслучайно США окажут военно-дипломатическую поддержку Тель-Авиву в этой войне. Недавние события показали, что администрация США вновь ввела принцип «решения двух государств» и подчеркнула его важность для установления мира. Тем самым еще раз стало ясно, что не может быть и речи о постоянном мире и безопасности на Ближнем Востоке до тех пор, пока не будет полностью разрешен израильско-палестинский конфликт.

Ключевые слова: *США, израильско-палестинский конфликт, администрация Байдена, принцип «решения двух государств», Ближний Восток, дилемма безопасности.*